

12.5.2026

Kasvatustieteiden tiedekunta

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys laeiksi yliopistolain, ammattikorkeakoululain, opintotukilain 4 §:n ja korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Näkemykset esitykseen:

Avoimena korkeakouluopetuksena järjestettävä maksullinen tutkintokoulutus on monella tapaa ongelmallinen asia. Näitä ongelmakohtia tuodaan esille myös lakiesitysluonnoksessa. Tekstissä todetaan myös, että lakiesityksen valmistelussa ei ole syntynyt yhteistä linjaa, eikä ohjausryhmän enemmistö ole kannattanut esitettyä mallia.

Emme siis kannata suoraan esitysluonnoksen ehdotusta avoimena korkeakouluopetuksena suoritettavien maksullisten korkeakoulututkintojen mahdollistamisesta, ellei suurimpia ongelmakohtia ole muutettu/kehitetty. Alla listattuna muutamia keskeisiä syitä.

1) Maksullinen koulutus itsessään on selvästi tasa-arvo-ongelma, kun kaikilla ei ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua.

Esitysluonnoksessa todetaan, että maksullisten tutkintojen hinnaksi tulisi useampi kymmenen tuhatta euroa, joten on selvää, että vain harvoilla olisi käytännössä mahdollisuutta suorittaa tutkinto näin, varsinkin kun opiskelija ei olisi oikeutettu opintotukeen tai muihin opintososiaalsiin etuihin. On epäselvää, kuka olisi halukas suorittamaan näitä maksullisia tutkintoja, mutta kuten esitysluonnoksessakin todetaan, mahdollisuutta käyttäisivät todennäköisesti ne, jotka eivät ole päässeet maksuttomaan koulutukseen muiden valintareittien kautta, tai jotka eivät jostain syystä haluaisi hakeutua maksuttomaan koulutukseen. Käytännössä mahdollisuutta voisivat käyttää hyväkseen ne nuoret, jotka eivät onnistuisi päävalinnassa ja joiden vanhemmat pystyisivät maksamaan lukuvuosimaksut, tai aikuiset, joilla olisi riittävästi varallisuutta satsata koulutukseen. Maksullinen tutkinto olisi siis todellakin mahdollinen vain erityisen hyväosaisille henkilöille ja lisäisi koulutuksen kasautumista heille.

2) Maksullinen sisäänpääsy koulutukseen sotii meritokraattisen tasa-arvon periaatteita vastaan, ja syö tasa-arvoisen järjestelmän uskottavuutta hakijoiden silmissä.

Esitysluonnoksen mukaisesti jatkossa valintaväyliä tutkintokoulutuksiin olisivat todistusvalinta, valintakoevalinta, avoimen väylä ja maksulliset paikat. Kun kaikki muut valintatavat pyrkivät mittaamaan hakijan kyvykkyyttä tai potentiaalia, perustuisi valinta maksulliseen koulutukseen ainoastaan taloudelliseen maksukykyyn. Oikeudentajua koettelee ajatus siitä, että joillekin opiskelupaikka aukeaa pelkästään rahalla. Kasvatusalalla lisäksi olennainen osa opiskelijavalintoja ovat soveltuvuuskokeet, ja erityisesti niiden ohittaminen rahalla on täysin mahdoton ajatus. Olisi huolellisesti pohdittava, mitä ehdotetun kaltainen muutos opiskelijavalintojen kokonaisuuteen tarkoittaisi tilanteessa, jossa nuoret ovat jo nyt paineistettuja koulutusvalintojen kanssa. Opiskelijavalintoja on kehitetty nyt reilut kymmenen vuotta. Hakujärjestelmän jatkuva muutos aiheuttaa epävarmuutta hakijoissa ja saa aikaan ei-toivottuja seurauksia. Maksullisten tutkintojen tuominen söisi nuorten uskoa siihen, että omilla koulutuksellisilla ansioilla on mahdollista päästä koulutuspolulla eteenpäin.

Avoimen väyläänkin on liittynyt jo näitä samoja ongelmakohtia. Käytännössä tutkinto-opintoja on tehty maksullisesti, ja korkeakoulut ovat tietoisesti käyttäneet tätä väylää niin, että ovat hyötäneet sekä avoimena korkeakouluopetuksena suoritetuista opintopisteistä, saaneet jo pitkälle opinnoissaan

edenneitä opiskelijoita, jotka ovat valmistuneet suhteellisen nopeasti ja jotka sitten vielä tutkintojen kautta tuottavat rahoitusta. Avoimen väylä on kuitenkin olennaisesti erilainen kuin maksullinen tutkinto siinä mielessä, että väylällä eteneminen on edellyttänyt nimenomaan menestystä opinnoissa, jolloin se voidaan nähdä meritokraattisena valintatapana.

Väylässä on lisäksi mahdollista myös, että henkilö, joka on avoimessa tehnyt opintoja, voisi näin pikkuhiljaa edetä ja tavoitella myös tutkintoa. Henkilölle voi syntyä ajatus ja motivaatio tutkinnon suorittamiseen sen myötä, että hän tutustuu opintoihin avoimessa ja sitten haluaa jatkaa. Näin avoimen väylä on toiminut aidosti esim. matalamman koulutustaustan koulutusväylänä ja on mahdollistanut koulutustason nousun aikuisille. Maksullisten tutkintojen sijaan parempana vaihtoehtona näemmekin avoimen väylän kehittämisen niin, että se palvelisi toimivana ja hakijan kyvykkyyteen ja ansioihin perustuvana valintatapana.

3) Maksullisen koulutuksen vahvistaminen tuottaa koulutuskuluttajuuden ja asiakkuuden eetoksen vahvistumista koulutuksessa.

Maksullisilla tutkinnoilla olisi väistämättä seurauksia siihen, miten korkeakoulujen opettajat voivat tehdä työtään ja miten koulutusta arvostetaan. Koulutuksen laatua ei voida mitata pelkästään asiakastyytyväisyydellä.

Maksuttoman koulutuksen ”heikentämiskielto”, jota muistiossa toistetaan, vaikuttaa jäävän tyhjäksi kirjaimeksi ja vaille konkretiaa. Korkeakouluissa järjestetään avointa opetusta jo nyt paljon integroituna tutkinto-opiskelijoiden kanssa samoissa ryhmissä. Esitysluonnoksen mukaisesti korkeakouluissa voisi jatkossa olla samalla kurssilla käytännössä kolmenlaisia opiskelijoita: maksuttomassa tutkintokoulutuksessa opiskelevia, avoimena yliopisto-opetuksena opiskelevia (joiden maksut olisivat maksimissaan 45 euroa/opintopiste) ja maksullisessa tutkintokoulutuksessa opiskelevia (joiden maksut olisivat täyskatteelliset). Kaikilla olisi erilaiset taloudelliset reunaehdot opiskelulleen.

Jo nyt on nähtävissä kehitystä, jossa tutkintokoulutusta järjestetään ilta-aikaan ja etänä, koska näin se palvelee myös avoimen opiskelijoita. Jos meillä olisi vielä opiskelijoita, jotka maksavat kymmeniä tuhansia euroja opinnoistaan, olisi paine heille sopivien aikataulujen mukaiseen opetuksen järjestämiseen entistäkin suurempi, ja maksuttomassa tutkintokoulutuksessa opiskelevien opetus kärsisi.

Kuten Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa tarkastetussa Raakel Plamperin (2026) tuoreessa väitöskirjassa todetaan, koulutuskuluttajuuden logiikka tulee vaikuttamaan koulutuksessa laajemmin. Tämä tarkoittaa mm. sitä, koulutusta ei nähdä samalla tavalla enää yhteisenä hyvänä, vaan yksilöitä hyödyttävänä asiana.

4) Maksullisen koulutuksen laajentaminen ei oletettavasti ratkaise korkeakoulutuksen resurssiongelmia, vaan riskinä on päinvastoin se, että näin tullaan oikeuttaneeksi perusrahoituksen vähentämistä.

On epäselvää, millaiset markkinat korkeakouluilla olisi maksullisille tutkinnoille. Kun kyseessä on kuitenkin täysin sama tutkinto kuin maksuttomasti suoritettavat tutkinnot, tuntuu epäuskottavalta, että maksullinen vaihtoehto valittaisiin, jos maksuttomaan koulutukseen on mahdollista päästä. Tutkimuksen mukaan (Lahtomaa ym. 2023) jo ennen maksukorotusta maksut olivat osalle avoimen opiskelijoista ongelmallisia.

Analyysi maksukorotusesitykseen annetuista lausunnoista (Haltia & Lahtomaa, arvioitavana) antoi yhdeksi tulokseksi, että korkeakoulut näkevät liikkumavaransa maksujen korottamisessa rajalliseksi. Ainoastaan Aalto-yliopisto ja Helsingin yliopisto totesivat lausunnoissaan, että maksuja olisi varaa korottaa enemmänkin, kun taas muut korkeakoulut katsoivat, että korotukset todennäköisesti

johtaisivat opiskelijamäärien pienenemiseen. Perinteisillä avoimessa yliopistossa suosituilla aloilla korkeammat maksut todennäköisesti karkottaisivat opiskelijat, sillä he työskentelevät tyypillisesti julkisella sektorilla ammateissa, joissa palkat eivät ole kovin korkeita. Jotta maksullisille tutkinnoille olisi kysyntää, pitäisi koulutusta todennäköisesti järjestää eri aloilla kuin avointa yliopisto-opetusta järjestetään, eli hakupainealoilla, kuten lääke-, oikeus- ja kauppatieteissä. Nämä ovat opiskelijoiden perhetaustan mukaan katsottuna jo ennestään kaikkein hyväosaisimpien opiskelijoiden alat yliopistoissa, jolloin maksullinen koulutus entisestään lisäisi eri taustoista tulevien eriarvoisuutta. On myös huomioitava, että koska opiskelija ei menetä ensikertalaisstatusta, on mahdollista, että opiskelija tekee esim. vuoden verran opintoja maksullisessa tutkintokoulutuksessa ja saakin sitten tutkinto-opiskelupaikan maksuttomasta koulutuksesta. Taloudellisesti hyväosaisista taustoista tulevat voivat siten käyttää maksullista tutkintokoulutusta eräänlaisena valmennuksena maksuttomaan koulutukseen.

5) Maksullisten tutkintojen nimeäminen avoimeksi korkeakouluopetuksesi vaikuttaa yritykseltä peittää se, että suomalaiseen korkeakoulujärjestelmään ollaan tuomassa maksullisia korkeakoulututkintoja.

On ylipäättään harhaanjohtavaa nimetä maksullinen tutkintokoulutus avoimeksi korkeakouluopetuksesi. Ehdotuksen mukaan avoin korkeakouluopetus (ml. avoimen väylä) toimisi edelleen omana järjestelmänään ja käytännössä nämä uudet maksulliset tutkinnot olisivat vain maksullisia tutkinto-opiskelupaikkoja samoihin tutkinto-ohjelmiin kuin maksuttomat opiskelupaikat. Se, miksi tätä nimitettäisiin avoimeksi korkeakouluopetuksesi, jää epäselväksi. Näyttää siltä, että avoimen yliopiston hyvää ja oikeudenmukaisuuteen liitettyä brändiä halutaan näin vain käyttää eräänlaisena sumuverhona ja hämärtämässä sitä, mistä ihan oikeasti on kyse.